

УДК 332

DOI: 10.31891/2307-5740-2022-302-1-39

ДОНЧАК Л. Г.

<https://orcid.org/0000-0003-1764-872X>

e-mail: lesiadonchak@gmail.com

ШКВАРУК Д. Г.

<https://orcid.org/0000-0003-3617-9375>

e-mail: schkvarukdina@gmail.com

Вінницький навчально-науковий інститут економіки
Західноукраїнський національний університет

ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ТА СТРУКТУРНИХ ЕЛЕМЕНТІВ ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНУ

У статті обґрунтовано значення таких понять як «потенціал» та «економічний потенціал», які являються основним підґрунтям для ефективного функціонування будь-якої країни, регіону чи підприємства та сформовано власне бачення даних категорій, а саме під економічним потенціалом регіону доцільно розглядати всі економічні ресурси, можливості, здатності територіальної одиниці здійснювати господарсько-виробничу діяльність, забезпечувати суспільні потреби населення, використовувати всі можливі складові регіону для економічного, суспільного та господарського зростання. Охарактеризовано основні структурні компоненти економічного потенціалу регіону, до яких належить екологічний потенціал, фінансовий, ресурсний, кадровий потенціал, потенціал якості життя, інвестиційно-інноваційний потенціал. На основі проведеного дослідження доведено тісний взаємозв'язок основних структурних елементів економічного потенціалу.

Ключові слова: потенціал, економічний потенціал, економічний потенціал регіону, структурні елементи економічного потенціалу регіону.

LESYA DONCHAK, DINA SHKVARUK

Vinnytsia Educational and Scientific Institute of Economics
Western Ukrainian National University

DETERMINATION OF THE ESSENCE AND STRUCTURAL ELEMENTS OF THE ECONOMIC POTENTIAL OF THE REGION

The article substantiates the importance of such concepts as "potential" and "economic potential", which are the main basis for the effective functioning of any country, region or enterprise and formed its own vision of these categories, which can be used in the process of achieving current or future goals. With regard to the category of "economic potential of the region", it is advisable to consider all economic resources, opportunities, capabilities of the territorial unit to carry out economic and production activities, meet public needs, use all possible components of the region for economic, social and economic growth.

The main structural components of the economic potential of the region are characterized, which include environmental potential, financial, resource, human resources, quality of life potential, investment and innovation potential. Thus, the concept of "economic potential of the region" includes not only a set of resources, but also the qualitative characteristics of the regional systems themselves. These characteristics allow us to assess the orientation of the existing system of industrial relations, development priorities, social policy in the regions to address the challenges of modernization.

Based on the study, the close relationship between the main structural elements of economic potential has been proven. Thus, the economic potential of the region is a complex, dynamic system that depends on the best combination of certain types of economic resources, opportunities, abilities that are involved in the production process and affect the level of efficiency of its management. And this is the sum of all the potentials of the region, and their optimal use to identify the economic base of the object of study.

Thus, the study shows that the use of economic potential should always be associated with the achievement of certain goals and improve the economic development of the territorial unit or the country as a whole.

Keywords: potential, economic potential, economic potential of the region, structural elements of economic potential of the region.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями

В сучасному динамічному розвитку економічних процесів та постійній змінні впливу зовнішніх та внутрішніх факторів, кожна держава, регіон чи підприємство повинно бути здатне до підтримання своїх конкурентних переваг. Сьогоднішні події в Україні активізують питання вибору стратегії розвитку регіону, яка б мала змогу використовувати всі ресурси, можливості адміністративно-територіальної одиниці для визначення її сильних сторін, а також на повну використання її економічного потенціалу. Це дозволить забезпечити ефективне здійснення соціально-економічних перетворень і отримання конкурентних переваг регіону. Тому постає питання в необхідності зосередження уваги саме на визначенні підходів до використання економічного потенціалу окремих територій, та основних його складових.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Дослідженням сутності економічного потенціалу займалися чимало як вітчизняних, так і закордонних вчених. Серед український науковців варто виділити Н. Краснокутська, О. Балацький,

О. Басюк, С. Мочерний, О. Федонін, В. Бондаренко, О. Демин, С. Лешанич, Л. Масловська, М. Макаренко та ін. Також варто відзначити і закордонних економістів, таких як: К. Маркса, Б. Мочалова, Л. Абалкіна, А. Азріліяна та ін. Та незважаючи на дуже велику кількість наукових праць в даній проблематиці, постійно виникає необхідність в розробці та поглибленому дослідженні сутності економічного потенціалу з урахуванням трансформаційних змін сучасного світу.

Формулювання цілей статті

Метою статті є узагальнення теоретичних аспектів таких понять, як «потенціал», «економічний потенціал регіону», узагальнення теоретичних підходів до визначення структурних компонентів економічного потенціалу регіону.

Виклад основного матеріалу

Сьогодні потребує пошуку все більш сучасних інструментів регулювання територіального розвитку, і поряд з цим на перший план постає пошук власних ресурсів та можливостей регіону для активації саме внутрішніх резервів. Запровадженні реформи децентралізації дали поштовх для розширення повноважень саме в межах регіону, тому використання можливостей саме територіальної одиниці допоможе забезпечити економічно стабільний розвиток та утримуватиме регіон на належному економічному рівні, і дасть змогу реагувати на негативні мікро- та макроекономічні впливи. Сьогодні існує чимала глобальна конкуренція між регіонами, яка провокує створення нових вимог до їх конкурентоспроможності, тому перед територіальними одиницями постає необхідність використання наявних ресурсів та можливостей, а саме у використанні економічного потенціалу регіону.

Доцільно розглянути більш детально такі поняття як «потенціал» та «економічний потенціал». Поняття «потенціал» на сьогоднішній день застосовується майже у всіх сферах наукової та практичної діяльності. «Потенціал» походить від латинського «potential» у перекладі означає «приховані можливості», «наявні сили». Сьогодні поняття «потенціал» немає конкретного визначення, адже кожен науковець трактує його по-різному, тобто дане поняття є багатозмістовним. Так, під потенціалом розуміють ті можливості, сили, ресурси, які можуть бути використанні в процесі здійснення теперішньої або майбутньої цілі.

Багато науковців пропонують різні дефініції поняття «потенціал». Так, Жувагіна І.О. «потенціал» вбачає як здатність, як можливість, як сукупність ресурсів, як результат відносин між суб'єктами господарської діяльності [1].

Взагалі, поняття «потенціал» було запозичено з фізики. Проте, не слід з точністю порівнювати потенціал в фізиці та потенціал в економіці, оскільки, в економіці це поняття має дещо переносний характер. Тобто, з точки зору фізики, потенціал – це та кількість енергії, яку накопичила система, і яку вона може використати в своїй роботі. В економіці ж потенціал розглядається в переносному значенні, тобто це свого роду теж певні ресурси, сили, здібності, можливості, які система (держава, регіон, підприємство) може використати в майбутньому. Разом з цим, варто сказати, що все ж таки спільним залишається сутність, тобто і в фізиці, і в економіці, потенціал – це ті ресурси, що використовують системою.

Якщо мова йде про економічний потенціал, то дане визначення теж має чимало значень. Варто сказати, що в науковій літературі існують декілька підходів до визначення даного поняття. Як зазначає М. Макаренко «... економічний потенціал у більшості випадків розглядають як сукупну здатність економіки та її галузей, підприємств, господарств здійснювати виробничо-економічну діяльність, випускати продукцію, товари і послуги, задовольняти запити населення, суспільні потреби, забезпечувати розвиток виробництва і потреби споживача» [2].

О. Ф. Балацький [3] визначає економічні ресурси як основні елементи економічного потенціалу, які має в розпорядженні суспільство на кожному рівні розвитку виробничих сил у межах історично визначеної системи виробничих відносин, за допомогою яких досягаються конкретні цілі економічного та соціального розвитку.

На думку О. В. Басюк [4], економічний потенціал відображає економічну могутність нації, реальні ресурси та можливості, здатні задовольняти суспільні потреби та забезпечувати соціально-економічний прогрес. При цьому, підкреслюється важливість діалектичної взаємодії таких складових економічного потенціалу, як: продуктивні сили, техніко-економічні та організаційні відносини, права власності та господарський механізм.

З проведеного дослідження випливає, що кожен науковець по-різному трактує поняття економічний потенціал. Одні з них вважають ресурси основною його складовою, решта враховує можливості, здібності. Пропонуємо власне бачення поняття «економічний потенціал». Отже, під економічним потенціалом регіону варто розуміти всі економічні ресурси, можливості, здатності територіальної одиниці здійснювати господарсько-виробничу діяльність, забезпечувати суспільні потреби населення, використовувати всі можливі складові регіону для економічного, суспільного та господарського зростання.

Варто розглянути основні структурні компоненти економічного потенціалу регіону, які зображенні на рис. 1.

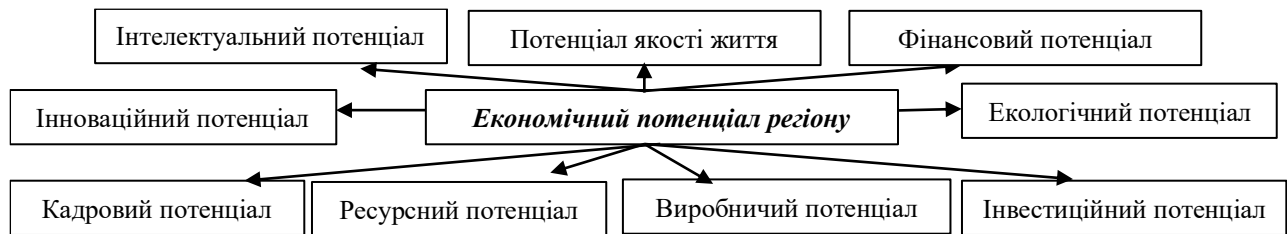

Рис. 1. Структурні компоненти економічного потенціалу регіону

Більш детально розглянемо кожен із них. Отже, інтелектуальний потенціал – це здатність використовувати інтелектуальні знання та вміння населення регіону для здійснення поставленої мети. Здебільшого даний вид потенціалу є прихований або ж не використовується належним чином.

Потенціал якості життя – це соціальна інфраструктура, соціальний захист населення регіону, перспективи для молоді в межах територіальної одиниці.

Інноваційний потенціал – це сукупність наявних ресурсів і можливість їх мобілізації з метою досягнення стратегічної інноваційної мети з використанням адекватного організаційно-правового механізму [5].

Фінансовий потенціал – це загальний обсяг наявних фінансових ресурсів, які уже створені чи можуть бути сформовані за рахунок здійснення виробничого-господарської діяльності в регіоні, а також це всі фінансові можливості територіальної одиниці. Що стосується інвестиційного потенціалу, то його варто розглядати як здатність регіону залучати різного роду інвестиційні ресурси для здійснення економічного зростання. Це можуть бути як власні так і залучені кошти.

Якщо розглядати кадровий потенціал, то тут доцільно звертати увагу саме на можливості регіону використовувати освітній, кваліфікаційний та професійний склад кадрів, а також можливості раціонального його використання. Одним з основних на даний час структурних компонентів економічного потенціалу являється саме екологічний, так як сьогоднішня екологічна ситуація в світі дає поштовх для кожної країни, регіону, підприємства шукати можливості поєднання виробництва та природного середовища з мінімальними втратами останнього. Отже, екологічний потенціал регіону – це природні умови, фактори та багатства регіону, уже залучені в господарський оборот, а також доступні для освоєння при даних технологіях і соціально-економічних відносинах.

Ресурсний потенціал – це можливість оптимального та ефективного використання ресурсів адміністративно-територіальної одиниці у процесі виготовлення матеріальних благ та послуг з метою досягнення визначених цілей у межах відповідного регіону [6]. Що стосується, виробничого потенціалу, то тут варто розглядати спроможність регіону залучати та використовувати необхідну кількість витрат праці та капіталу для того, щоб виготовляти продукцію за одиницю часу.

Таким чином, поняття «економічний потенціал регіону» включає в себе не тільки сукупність ресурсів, а й якісні характеристики самих регіональних систем. Ці характеристики дозволяють оцінити спрямованість існуючої системи виробничих відносин, пріоритетів розвитку, соціальної політики в регіонах на вирішення завдань модернізації.

Економічному потенціалу притаманні такі характеристики, як взаємозв'язок, взаємодія та взаємозамінність його структурних елементів. Взаємозв'язок і взаємодія елементів являє собою загальний економічний закон відповідності між елементами потенціалу, коли їх спільне погоджене функціонування та взаємодоповнення за рахунок інтегрального впливу утворює нові якості сукупного потенціалу. Властивість взаємозамінності полягає в можливості зменшення або збільшення в системі одного ресурсу, що, своєю чергою, може бути компенсовано в певних пропорціях іншим. Такі характеристики зумовлюють широкую конкурентоздатність елементів потенціалу та відіграють важливу роль у їх розвитку, надають потенціалу високого рівня надійності [7].

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі

Отже, з проведеного дослідження випливає, що використання економічного потенціалу має за вжди бути пов'язане з досягненням певних цілей та покращенням економічного розвитку територіальної одиниці чи країни загалом. Економічний потенціал регіону являє собою комплекс використання наявних ресурсів та можливостей регіону, задля забезпечення сталого та конкурентного розвитку, а також суспільного блага населення.

Таким чином, економічний потенціал регіону – це складна, динамічна система, що залежить від якнайкращого поєднання певних видів економічних ресурсів, можливостей, здібностей, які залучені у виробничий процес та впливають на рівень ефективності управління ним. А також це сума всіх потенціалів регіону, та оптимальне використання їх для виявлення економічної бази об'єкта дослідження. Розглянувши погляди різних науковців, варто сказати, що виокремлення складових економічного потенціалу, дасть можливість прослідкувати всі наявні можливості та приховані ресурси регіону, так як сьогоднішня кризова

ситуація в економіці потребує використання в повній мірі саме економічного потенціалу, за рахунок якого можна налагодити економічні зв'язки, підняти конкурентоспроможність та покращити благоустрій території, а також визначити спеціалізацію господарств регіону.

Література

1. Жувагіна І.О., Когутенко К.С. Загальнонаукові підходи до формування економічного потенціалу підприємств торгівлі. Ефективна економіка. № 5. 2018. С. 1-6.
2. Макаренко М.В. Управління економічним потенціалом регіону як основою формування конкурентних переваг регіону. Актуальні проблеми економіки. 2012. № 4. С. 217-224.
3. Социально-экономический потенциал региона : монография / под общ. ред. О. Ф. Балацкого. Сумы : Университет. кн., 2010. 362 с.
4. Басюк О.В. Сутнісна характеристика категорії «економічний потенціал регіону». Вісник соціально-економічних досліджень. 2009. № 36. С. 244-249.
5. Руденко В.П. Український природно-ресурсний потенціал: Серія оцінкових картосхем: навч. посіб. Ч.3. Чернівці: Рута. 2005. 306 с.
6. Лешанич С.Є. Формування складових економічного потенціалу регіону. Моделювання регіональної економіки. 2013. № 2. С. 319-328.
7. Челомбітко Т. В. Сучасні підходи до дослідження економічного потенціалу як економічної системи. Проблеми економіки № 1 (43). 2020. С. 227-233.

References

1. Zhuvahina I.O., Kohutenko K.S. Zahalnonaukovi pidkhody do formuvannia ekonomichnoho potentsialu pidpriemstv torhivli. Efektyvna ekonomika. №5. 2018. pp. 1-6.
2. Makarenko, M. V. (2012) Ekonomichnyi potentsial rehionu yak osnova yoho rozvytku [Economic potential of the region as a basis for its development]. Visnyk Pryazovskoho derzhavnogo tekhnichnoho universytetu. Seria: Ekonomichni nauky Bulletin of the Priazov State Technical University. Series: Economic Sciences, 34, pp. 12-18.
3. Socialno-ekonomicheskij potentsial regiona : monografiya / pod obsh. red. O. F. Balackogo. Sумы : Universitet. kn., 2010. 362 s.
4. Basiuk, O. V. (2009) Sutnistna kharakterystyka katehonii «ekonomichnyi potentsial rehionu» [Essential characteristic of the category «economic potential of the region»]. Visnyk sotsialno-ekonomichnykh doslidzhen. Bulletin of so-cio-economic research, 36, pp. 244-249.
5. Rudenko V.P. Ukrainyski pryrodno-resursnyi potentsial: Seria otsinkovykh kartoskhem: navch. posib. Ch.3. Chernivtsi: Ruta. 2005. 306 s.
6. Leshanych, S. Ye. (2013) Formuvannia skladovykh ekonomichnoho potentsialu rehionu [Formation of the components of the economic potential of the region]. Modeliuvannia rehionaloi ekonomiky Modeling of regional economics, 2, pp. 319-328.
7. Chelombitko T. V. Suchasni pidkhody do doslidzhennia ekonomichnoho potentsialu yak ekonomichnoi systemy. Problemy ekonomiky № 1 (43). 2020. pp. 227-233.

Надійшла / Paper received : 17.12.2021

Надрукована / Printed : 31.01.2022